

ТРОСЛОВНАТА КНИГА

*Превод од класичен кинески јазик, предговор,
белешки и прилози:*
Игор Радев

МАКЕДОНИЈА
лиџера
Скопје, 2020
МАКЕДОНИЈА

Игор Радев

ЦЕЛ ЕДЕН СВЕТ ВО ТРИ ЗБОРА

Доколку воопшто може да се каже дека постои некое толку кусо литературно сочинение, но кое во себе на еден секому достапен начин успева да го смести повеќемилениумскиот идеал на една цела цивилизација, во случајот на Кина, па и на далекоисточниот цивилизациски круг воопшто, тоа несомнено е *Трословнаџа книџа* (三字經: Сџан Цџ’ Цџнг).

Збор за творецот

Делото за кое говориме напишано е во XIII век (иако има делови од текстот кои се подоцна вметнати), чие авторство вообичаено му се припишува на книжевникот Вџнг Јџнг Лџн (王應麟; 1223 – 1296), но постојат и мненија коишто како автор го посочуваат Ќу Ши’ Цџ’ (區適子; 1234 – 1324) од епохата на династијата Сџнг (宋; 960 – 1279), поточно при нејзината втора фаза позната како

Јужен Сòнг (南宋; 1127 – 1279).¹ Вáнг Љíнг Лín е роден во денешната југоисточна кинеска провинција Чжè'цјáнг (浙江) во близина на современиот град Нíнгпó (寧波). Од млади години го привлекува учењето, а на деветгодишна возраст веќе ги имал совладано канонските книги на конфуцијанството. Во 1241 година се стекнува со највисоката титула „претставен господин / литерат“ (進士: цин шí') на Државните испити (科舉: 'кè' цјǔ), кои поподробно ќе ги опишеме малку подоцна. Стапува на државна служба во Министерството за обреди (禮部: лǐ пù), а во својата интелектуална дејност особено се занимава со историја. По пропаста на династијата Сòнг, што паѓа под ударите на Монголците кои во Кина ја воспоставуваат династијата Јуéн (元; 1279 – 1368), тој се повлекува во својот роден крај каде што се посветува на научна работа и на пишува-

---

¹ Клучен настан во овој историски пресврт е инвазијата на Џурчениите, народ зад североисточните предели на Кина кој првобитно бил сојузник на Сòнг против династијата Лјáо (遼; 916 – 1125), на север од Кина, која била основана од протомонголскиот народ Китани, но откако ги разгромиле Китаните и ја увиделе слабата воена подготвеност на своите довчерашни сојузници, се втурнале на југ, освојувајќи го во 1127 година Сòнгскиот главен град Пјèн Цјíнг (汴京), денешен 'Кáјфèнг (開封) во провинцијата Хé'нán (河南), и заробувајќи го и водејќи го на север во пленство царот Хўј Цōнг (徽宗; години на живот: 1082 – 1135; владеење: 1100 – 1126) заедно со поголемиот дел од царското семејство, со што на првата фаза од династијата Сòнг позната како Северен Сòнг (北宋; 960 – 1127) ѝ е ставен крај. Џурчениите во северната половина на Кина ја формирале својата династија Цјín (金; 1115 – 1234) со главен град на местото на денешниот Пекинг. Династијата Сòнг, пак, се повлекла на југ под водство на царот Кáо Цōнг (高宗; 1127 – 1162), еден од синовите на Хўј Цōнг, започнувајќи ја така ерата на Јужен Сòнг.

ње сè до смртта. Во тој период најверојатно ја составува и *Трословнајџа* книџа.

Уште еден збор за смислата

Книгата го носи насловот според структурата на текстот каде што секој ред се состои од по три кинески знаци.² *Трословнајџа* книџа првично била намената за деца со цел да им послужи како учебник со чија помош на едноставен начин ќе можат да ја воспримат срцевината на кинескиот културен опит од секој негов аспект. Во таа насока, самиот облик на текстот со својата едноставна ритмичност помага во брзото паметење на содржината. Еве, да го илустрираме тоа преку почетните стихови од *Трословнајџа*:

人之初，
性本善；
性相近，
習相遠。

苟不教，
性乃遷；
教之道，
貴以專。

---

² Односно од три збора, зашто кинеското писмо (漢字: Хан ци') е логографско, односно секој од неговите знаци означува поединечен збор или морфема.

Жѐн чжй' чў,
'Шинг пѐн шан;
'Шинг 'щјанг цин,
'Ши 'щјанг јуѐн.

Кѡу пў цја̀о,
'Шинг нај јуѐн;
Цја̀о чжй' та̀о,
Куј јй чжуа̀н.

Човекот во самиот почеток
Добар е по природа;
Таа природа на сите ни е иста,
А сал навиките нè прават различни.

Кога недостасува образование,
Човечката природа се изопачува;
Затоа, патот на образованието
Треба најусрдно да се врви.³

Тука се соочуваме и со идејните основи врз коишто се темели оваа книга. Најпрвин се објавува аксиомата за единството на целото човештво коешто е обединето во она најсуштественото, самата човечка природа (性: 'шинг) која не знае за поделби на раси и класи, виши и нижи, важни и

---

³ Трословнаѝа книѝа, 1-2.

неважни. Разединетоста се состои во она второстепеното – навиките (習: ‘ши́). Меѓутоа, самата таа природа од морална гледна точка не е *tabula rasa*, туку за неа се смета дека содржи одреден квалитет – „добрина“ (善: шàn). Со тоа доаѓаме до едно од клучните прашања кое ја потресувало конфуцијанската философија во нејзиниот формативен период. Имено, двајцата главни артикулатори на учењата на Конфуциј (孔子: ‘Конг Ци’; 551 – 479 пр. н. е.), а тоа се Менциј (孟子: Мèнг Цј’; 372 – 289 пр. н. е.) и ‘Шјун Цј’ (荀子; 312 – 230 пр. н. е.), стојат на спротивставени позиции во однос на моралната содржина на човечката природа. За Менциј човечката природа е изворно добра, која во себе веќе ги содржи никулците на сите доблести. Таа изворна добрина, според него, се огледува во инстинктивното, предразумско чувство на неудобност кое го доживуваме соочени со туѓа болка. Менциј како илустрација зема пример на глетка на дете кое само што не паднало во бунар, пред која секој ќе се штрекне, без разлика дали го познавал детето или не, дали е во некој однос со неговите родители итн... ‘Шјун Цј’, од своја страна, е убеден дека човечката природа е изворно зла, а тоа зло се огледа, пред сè, во инстинктивната себичност којашто од раѓање се огледа во секого. Додека Менциј се прашува што е она коешто го прави човека лош, ‘Шјун Цј’ сака да открие од каде е тогаш доброто во светот. Обајцата се согласуваат во незаменливата важност на образованието што претставува општоконфуцијанска „догма“, меѓутоа

радикално се разминуваат во однос на прашањето како, на кој принцип функционира образованието.

Тука е редно да се осврнеме на начелото на учењето (學: ‘шјуе’) како клучна пракса во конфуцијанството, формулирано уште од страна на самиот Конфуциј. Тука под „учење“ не се подразбира она што ние во денешно време го сфаќаме под овој поим, т.е. усвојување и манипулација на податоци со чија помош очекуваме да се здобиеме со некаква полза. Смеслата на учењето кај Конфуциј се определува, пред сè, како процес на морална преобразба кој се изведува преку следење на наследените културни обрасци (文: вѐн) што се кодирани во класичната литература, музиката и обредните дејствија. Оттука, напредокот во учењето не може да се согледа просто во количината на стекнати знаења, туку во моралното воздејство што тие знаења го постигнале врз личноста. Токму поради таа морална, преобразувачка димензија што му се придава на учењето, ние можеме да заклучиме дека улогата на учењето во конфуцијанството, всушност, соодветствува на улогата што ја има подвижништвото, односно аскетскиот опит во рамките на други религиозни традиции.

Надоврзувајќи се на ова, Менциј смета дека учењето не му придава на човека ништо од страна, туку тоа е нужно само за да ги развие веќе присутните никулци на доблеста во човечката природа. Образованието е така неѓа која дејствува како полевање со вода или наѓубрување за да израснат фиданките на доблеста до својата полна големина. Злото, од друга страна, тој го објаснува со запуштање,

1.

Човекот во самиот почеток
Добар е по природа;
Таа природа на сите ни е иста,
А сал навиките нè прават различни.

2.

Кога недостасува образование,
Човечката природа се изопачува;
Затоа, патот на образованието
Треба најусрдно да се врви.

3.

Некогаш одамна, мајката на Менциј,¹²

---

¹² Менциј (孟子: Мёнг Цй'; лагинизирано и одомаќено во европските јазици како *Mencius* – облик во којшто неговото име го транскрибирале језуитите при своите преводи на класичните кинески дела) – еден од најпознатите философи во историјата на Кина. Живеел при премиот од IV и III век пред Христа (372 – 289 пр. н. е.). Се смета за најзначаен претставник на конфуцијанската школа, според влијанието веднаш зад самиот Конфуциј. Во текстот се алудира на приказната за неговото детство, каде се опишува како мајка му, по прераната смрт на неговиот татко, со цел да му обезбеди најдобра средина за живеење на синот, трипати се селела. Првпат тие се преселиле во близина на гробишта, но мајка му еднаш го затекнала малиот Менциј како ги имитира жало-

Го одбра најдоброто соседство за синот;
А кога тој го занемари учењето,
Во жал си го распара плетивото на разбојот.¹³

4.

Да се сетиме, пак, и на Тòу Јѐн Шāн,¹⁴

појките што постојано ги слушал. Таа заклучила дека тоа место не е добро за одгледување на синот, па решила да заминат во градот. Таму се населиле во близина на месарница, па набрзо Менциј во игра почнал да го подражава колењето на свињи и овци. Секако, мајката заклучила дека и тука влијанието не е добро, па на крај решила да се преселат во близина на училиште во надеж дека детето ќе може да се угледа на учените луѓе. (Заб. на прев.).

¹³ Еден ден, мајката на Менциј го видела синот како бега од часови. Таа во тој момент плетела на разбој, и толку била погодена од поведението на детето, што во жал го распарала сето плетиво што дотогаш го сплела. Тогаш му рекла на синот: „Јас плетам педа по педа, и ако сега го расплетам везот, нема да може понатаму ништо да испадне од плетивото. Твоето учење е исто како моето плетење. Доколку не се потрудиш ден по ден да си ги надополнуваш знаењата, никогаш нема да постигнеш успех.“ На малиот Менциј реченото му оставило огромен впечаток, па оттогаш започнал да вложува многу труд во учењето, дотаму што подоцна станал прочуен философ. (заб. на прев.).

¹⁴ Историска личност од времето на Петте династии (五代: Вǔ Тà; 907 – 960), чие вистинско име, всушност било Тòу Јǔ Цјѹн (竇禹鈞), но бидејќи живеел во подножјето на планината Јѐн-шāн (燕山), бил наречен Тòу Јѐн Шāн (竇燕山). Познат е по тоа што со правилно воспитување ги изгледал своите синови да станат доблесни великодостојници. (Заб. на прев.).

Кој беше честит домаќин,
Та израсна пет сина,
И сите од нив се стекнаа со славно име.

5.

Ако се гледаат деца без тие да се образоваат,
Вината е во таткото;
Ако се подучува без усрдност,
Тоа значи дека учителот е небрежен.

6.

Ако ученикот не учи,
Се покажува крајно неразбран;
Доколку детето не учи,
Што ќе биде од него кога ќе порасне!?

7.

Ако жадот не се изделка,
Од него ништо не може да се направи;
Доколку, пак, човек не учи,
Не ќе знае што е исправно.

8.

Кога човек уште е млад,
Треба да си го искористи времето;
Нека се дружи со мудри луѓе,
Та да се научи на примерност и умесност.

9.

Кога Хуáнг ‘Шјáнг¹⁵ имаше сал девет години,
Умееше на татка си да ја загрева рогозината;

---

¹⁵ Хуáнг ‘Шјáнг (黄香) – историска личност од времето на династијата Хán (漢; 206 пр. н. е – 220 н. е.). Мајка му умрела многу рано, па тој уште на млади години покажувал исклучителна љубов и внимание за татка си. Така, во лето редовно го ладел со лепеза, а на зима му ја греел рогозината. Кога пораснал, станал државен министер. (Заб. на прев.).

Кој си ги љуби родителите,
Треба исто така да постапува.

10.

‘Конг Жонг,¹⁶ пак, на четири години
Знаеше на браќата да им ги отстапи крушите;
Помладите браќа кон постарите,
Треба токму така да имаат љубов.

---

¹⁶ ‘КОНГ ЖОНГ (孔融; 153-208) – висок службеник и книжевник од подоцнежниот период на династијата Хан. (Заб. на прев.).